

Hembygdsnytt

Museet Kvarnvikens Kvarn och Såg

Våren 2011

Kvarndag söndag 22 maj

Öppet kl. 11-16, gratis inträde

Försäljning av nymalet mjöl av ekologisk säd

Kaffe servering

Höstens kvarndag 11 september

Några ord från föreningens ordförande

Snart är det dags för vårens kvarndag. Den 22 maj har vi öppet hus kl 11-16. Som vanligt kommer vi att mala och sälja mjöl från ekologiskt odlad säd. Vi kommer även som vanligt att ha kaffe-servering i kvarnkammaren med hembakade bullar av vårt eget mjöl. Gratis inträde. Om ni vill vara med och hjälpa till på kvarndagen, eller med förberedelserna innan, så hör av er till styrelsen.

Föreningen håller på att ta fram tröjor med vår logga på, som ska finnas till försäljning i kvarnen och på Kanaans Bangolf.

Vi har ju haft en ovanligt lång och kall vinter, så det har inte hänt så mycket i Kvarnviken sedan i höstas. Arbetet med renoveringen av havrekrossen kommer att fortsätta och förhoppningsvis vara klart till höstens kvarndag, så vi får provköra en ”ny” maskin då. Havrekrossen är tillverkad ca 1910 på Överums Bruk.

Björn Mellström

Havrekrossen i kvarnen

Mjöltnare i släkten

Berättat av Sven Mellström

Som ung pojke var jag mycket nere i Tuve kvarn och lärde mig där en hel del om malning och kvarnar. Mjöltnaren i Tuve kvarn, Oskar Mellström, var min kusin. Min farfars far var mjöltnare i Heby kvarn i Mellösa socken, en kvarn som det numera bara finns några stenar kvar av. Min farfar var först mjöltnare i Stjärnhovs kvarn. Det var en lite udda kvarn på det viset att det fanns mycket vatten men det var låg fallhöjd. Man hade ett så kallat underfallshjul alltså att vattnet gick in mitt på hjulet till skillnad från de flesta vattenhjul som matades uppifrån, så kallade överfallshjul. Senare tog min farfar över ett arrende på en kvarn och en gård som hette Mälby kvarn. Jag var där och tittade en gång för några år sedan, där vattnet nu rinner från sjön Lockvattnet. När jag var där, tror det var på våren, så rann det säkert en 50-60 hästkrafter utan att det togs till vara. Av kvarnen fanns ingenting kvar.

Mälby kvarn var på den tiden, när farfar var där, en ganska stor kvarn. Sjön Lockvattnet hade tillflöde från andra sjöar och det fanns mycket vatten. Det hände på somrarna att man kom långa vägar för att få malet när andra kvarnar inte hade något vatten. Det var en tullkvarn och farmor hade som uppgift att sälja det mjöl som maldes av tullen. I en tullkvarn togs en viss del av säden som betalning för malningen, som senare maldes till mjöl. Det blev ganska mycket mjöl som skulle säljas, så farmor stod på torget i Gnesta och sålde mjöl. Hon hade en häst och vagn som hon åkte till Gnesta med och det påstods att hon bollade med 50- och 100-kilossäckar. Om det stämmer vet jag inte men farmor var en väldigt kraftfull människa.

När pappa var liten så var järnvägen ganska ny i Gnesta. Pappa var så fascinerad av ångloken när han var med till Gnesta. Han gick annars i skolan i Vällingby.

Det var ju så att när bönderna skulle åka till kvarnen och mala så var det lite festligt och brännvinet var ju billigt. Man hade en liten flaska med sig till kvarnen och så skulle naturligtvis mjöltnaren bjudas. Många mjöltnare hade alkoholproblem för att det blev lite för mycket sprit och det gällde även min farfar. Vid ett tillfälle hade han och några andra bondgubbar setat och druckit när godsägaren, hertig

d'Otrante på Elghammar, hade åkt förbi med häst och vagn. Hertigen hade med sig en dam som enligt sägnen tillhörde kungafamiljen. Farfar och de andra gubbarna hade väl inte stått i parad direkt och kanske fällt någon olämplig kommentar också. Så farfar, som arrenderade Mälby kvarn från hertig d'Otrante blev uppsagd från arrendet. Sedan blev inte farfar mjöltnare igen. Han livnärde sig sedan som snickare.

Min pappa gjorde militärtjänst i det som senare blev flygvapnet. Han jobbade sedan på Södertälje Verkstäder som tillverkade flygplan, där min farfar också jobbade som snickare. På den tiden var flygplanen till stor del byggda av trä. Min farmor satt hemma och sydde vingdukar, alltså de dukar som sedan klistrades på vingarna. Södertälje Verkstäder gick sedan i konkurs. Mina föräldrar flyttade en period till Västmanland där jag bodde som liten men det var dåligt med jobb även där.

Oskar Mellström, längst bak och Sven Mellström, längst fram i Tuve Kvarn, troligen 1939.

Gamla Vällingby

Berättat av Sven Mellström

När jag var liten bodde vi i Sundbyberg och hade släktingar i Vällingby. Min farmors syster och farmors bror bodde i Vällingby. Då åkte vi från Sundbyberg till Vällingby med Flystabussen som man sa, så gick man över backarna där, jag vet att en backe kallade man klubbacken och så gick man lite småvägar fram till Vällingby. Jag minns hur lärkorna drillade över sädesfälten vid Räcksta Gård på den tiden, nuvarande Räcksta småstugeområde.

Mina släktingar i Vällingby hade jobbat som tjänstefolk åt Ljunglöf på Räcksta Gård. När Robert Ljunglöf sålde Räcksta, Vällingby och övriga områden till Stockholms Kommun, så ville han att tjänstefolket, i alla fall en del av dem, skulle få bo kvar i stugorna i Vällingby. De fick även vedbrand tror jag, alltså ved till spisen. Det var ju inga lyxlägenheter precis utan det var väl ett rum med en spis. Gubben Magnus som vi kallade honom, min farmors bror, han bodde i Jan-Pers stuga. Den var ju lite större med ett litet kök och en kammare. Han hade ett potatisland och han brukade ha en gris. Det var väldigt mycket syrener runt huset, man såg knappt huset för syrenhäckarna. Han brukade plocka syrenerna, bunta ihop dem i små knippen och skicka dem med någon trädgårdsmästare in till staden för försäljning. Gubben Magnus hade nog jobbat som stenarbetare tror jag och byggt grunder till husen här omkring.

Sen fanns det ju några gårdar, Vällingby Lillgård och Vällingby Storgård, skolan, Jan-Pers stuga och en stuga som vi kallade för Gumman Anderssons. Där bodde det en gammal tant som hade varit piga åt Ljunglöf här på Blackeberg. Där gick min mamma och köpte ägg då när vi bodde i Sundbyberg. Gumman Andersson hade sådana här röda höns, Rhode Island tror jag de hette och det var bruna ägg, väldigt fina ägg, det minns till och med jag. När jag var med en gång och handlade ägg så kom gumman ut på trappan. Hon hade mycket vårtor i ansiktet och runt dem hade hon knutit sytrådar som hon gick och drog åt lite då och då för att vårtorna skulle ramla bort. Om det där fungerade vet jag inte, det såg ju förskräckligt ut. Jag tyckte hon såg ut som en häxa. Men hon var säkert väldigt snäll. Hon hade rätt mycket höns och minst en stor tupp.

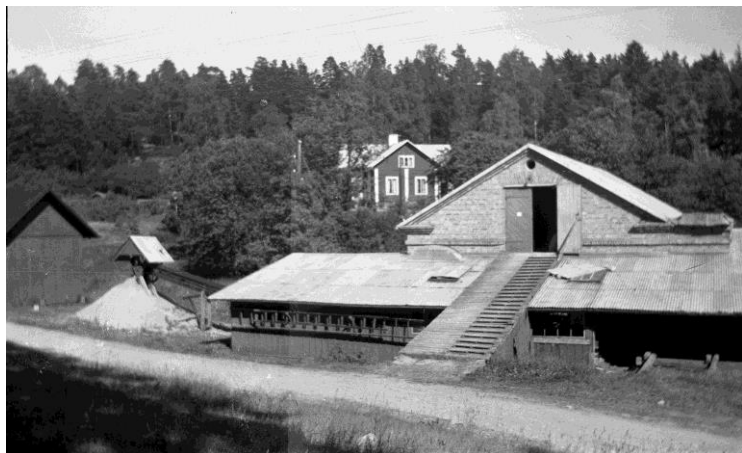
Moster Amanda bodde en våning upp i Storgården och det var ett rum med en järnspis i. Där dog hon någon gång i slutet av 30-talen i en blindtarmsinflammation. Hon låg hemma alldeles för länge så blindtarmen brast och det klarade de inte på den tiden.

I Vällingby skola gick min pappa som elev en gång i världen, runt sekelskiftet 1900 gick han i skolan där. Min farmors far arrenderade då Vällingby Lillgård. Min pappa hade så långt till skolan där nere i Mälby Kvarn där hans föräldrar bodde, så han fick bo hos sina morföräldrar i Vällingby Lillgård under terminerna. Då hade han bara ett stenkast tvärs över vägen till skolan. Lillgården låg ungefär där Västerorts kyrkan ligger nu och skolan låg vid det som nu kallas Åhlenshuset. Storgården låg vid Blå huset, där tandläkarna håller till. Jag minns när jag var barn så fanns det en liten damm ovanför Vällingby Storgård uppe i backen som det fanns några rudor i och där lekte jag med barkbåtar. Det fanns också några stora fina gravhögar efter vikingagravar, så Vällingby har kanske varit bebott i tusentals år. De grävdes ju ut och undersöktes när man byggde Vällingby. Det fanns också några stenar som man påstod var offerstenar från vikingatiden. De är flyttade och ligger nu där Vittangigatan börjar nere vid centrum. Jag minns när stenarna låg på sin gamla plats och det är möjligt att vikingarna hade haft någon kult eller offer där.

Jag minns en gång när vi var ute i Vällingby och hälsade på, pappa var med. Det här var på 30-talet, vi var hos Gubben Magnus i Jan-Pers stuga. Vi gick bort mot det som nu kallas fornkullen och där fick vi se att det var ett rävgryt med rävingar ute och lekte, det här var på våren eller försommaren. Bergslagsvägen var då inte byggd, den byggdes i slutet av 30-talet som ett så kallat AK-jobb, alltså ett nödhjälpsjobb. Man stensatte Bergslagsvägen med gatsten eftersom det var kris för stenarbetarna nere i Bohuslän, de hade dåligt med jobb.

Grimsta vet jag inte så mycket om. Jag vet att det var en bonde som hette Jansson som arrenderade Grimsta, han malde här i Kvarnviken så jag lärde känna honom. Han hade en son som var framgångsrik löpare och som sprang ihop med Gunder Hägg och Arne Andersson, Spånga-Jim kallad. Grimsta gård låg på kullen där Grimstagatan går

idag, i söderslutningen ner mot Grimstagärdet. Det var ingen stor gård, utan en liten fin gård.

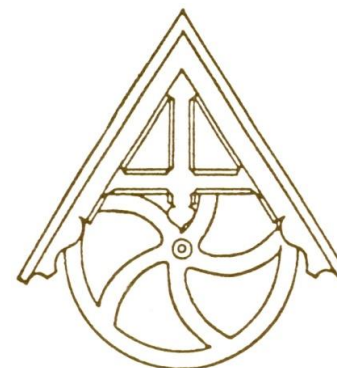
Kvarnviken 1945

Sågning i sågen oktober 2006

Sist men inte minst vill vi tacka föreningens förre kassör, Bertil Melin, för allt arbete han har lagt ner på vår förening. Han har under många år skött föreningens ekonomi, även om han inte varit med i styrelsen de sista åren. Bertil var även med och startade föreningen 1984 och har varit både kassör och sekreterare i styrelsen.

På årsmötet den 24 mars i år så valdes Peter Tancsik, med sin fru Margo som nya kassörer i föreningen. Peter och Margo håller just nu på att ta över efter Bertil Melin. Peter har i 25 år drivit Kanaans minigolfbana.

Föreningens logga, som är en teckning av sågens spånelevator

När jag sitter och skriver detta så kommer ett brev från Riksantikvarieämbetet (RAÄ). Vi har beviljats ett bidrag på 30.000:- för att förbättra säkerheten i kvarnen för besökare och aktiva. Föreningen tackar RAÄ för bidraget!

Museet Kvarnvikens Kvarn och Såg
c/o Mellström
Box 3014
161 03 Bromma

Föreningens hemsida: www.kvarnvikensmuseum.se
E-post: info@kvarnvikensmuseum.se

